

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการปลูกป่าชุมชนของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนาป่าไม้เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย โดยแยกออกเป็นประเด็น ดังนี้

1. ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ
2. แนวความคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ

บุญสม (2529 : 162) ได้ให้คำนิยามของการยอมรับว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรหลังจากได้รับความรู้ แนวความคิด ความชำนาญ ประสบการณ์ใหม่ ๆ และได้ยึดถือปฏิบัติตาม นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่า ในการส่งเสริมการเกษตรนั้นมุ่งหวังที่จะพัฒนาด้านการเกษตรให้มีความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาได้แค่ไหน เพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับตัวผู้ประกอบการ คือ เกษตรกรจะรับรู้ ยอมรับ ศรัทธาในความรู้ และนำเอาความรู้ที่แพร่กระจายจากเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติได้ผลแค่ไหน สำหรับ Rogers and Shoemaker (1971) อ้างโดย ดิเรก (2527:62) ได้ให้ความหมายของกระบวนการยอมรับ (Adoption process) ว่า "เป็นกระบวนการทางจิตใจของบุคคลแต่ละคนที่เริ่มตั้งแต่การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับนวัตกรรม หรือเทคโนโลยีหนึ่ง ๆ ไปจนถึงการยอมรับเทคโนโลยีนั้นอย่างเปิดเผย"

ไพบูลย์ (2525 : 13) กล่าวว่า กระบวนการตัดสินใจจะยอมรับหรือไม่ยอมรับ นวัตกรรมเป็นกระบวนการทางจิตที่เกิดขึ้น ตั้งแต่บุคคลได้รู้จักนวัตกรรมนั้นเป็นครั้งแรกจนถึงขั้นตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม ซึ่งคณะกรรมการเฉพาะกิจเกี่ยวกับการกระจายและการยอมรับ

ปฏิบัติวิทยาการทางเกษตรแผนใหม่ของสมาคมสังคมวิทยาชนบทแห่งสหรัฐอเมริกา (1952) อ้าง โดย นรินทร์ชัย (2529 : 57-58) ได้กล่าวถึงกระบวนการยอมรับว่ามีอยู่ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรับทราบ (Awareness Stage) เป็นการเริ่มต้นที่บุคคลได้รับทราบถึงแนวคิดใหม่หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ในสิ่งนั้น แต่ยังไม่ได้รับรายละเอียดเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้นเท่าไรนัก
2. ขั้นสนใจ (Interest Stage) เป็นขั้นที่บุคคลเกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้น จึงมีการเสาะแสวงหาข่าวสารรายละเอียดเพิ่มเติม
3. ขั้นไตร่ตรองหรือขั้นประเมิน (Evaluation Stage) เมื่อบุคคลนั้นได้รับข้อมูลรายละเอียดในนวัตกรรมนั้น ๆ จนถึงระดับหนึ่ง ก็มักจะไตร่ตรองหรือประเมิน โดยเทียบกับประสบการณ์หรือความรู้ก่อนของตนว่านวัตกรรมนี้เมื่อนำไปปฏิบัติจะให้ประโยชน์สักเพียงใด ทำให้เขาได้สิ่งที่ต้องการชิ้นบ้างไหม
4. ขั้นลองทำ (Trial Stage) โดยลองกระทำตามนวัตกรรมนั้นว่าจะเกิดผลอย่างไร แต่มักจะกระทำในปริมาณน้อยก่อน
5. ขั้นยอมรับหรือนำไปใช้ (Adoption Stage) ขั้นนี้มักเกิดขึ้นหลังจากได้มีการลองทำและประสบผลดีเป็นที่ประจักษ์แล้วจึงนำนวัตกรรมนั้นไปใช้

ในกระบวนการยอมรับทั้งห้าขั้นตอนนี้เป็นเรื่องของทฤษฎี ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วพบข้อบกพร่องในกระบวนการยอมรับหลายประการ ประการแรกกระบวนการนี้มักจะจบลงด้วยการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วเมื่อบุคคลใดบรรลุถึงขั้นไตร่ตรองแล้วอาจจะปฏิเสธก็ได้ ประการที่สองขั้นตอนทั้งห้าของกระบวนการยอมรับบางขั้นตอนอาจจะถูกข้ามไปได้ ประการที่สามกระบวนการนี้มักจะจบลงด้วยการยอมรับนวัตกรรม แต่หากบุคคลมีโอกาสดูแลหาข้อมูลเพิ่มเติมแล้วอาจตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมนั้นได้ (พงษ์ศักดิ์, 2527 : 51-52) ดังนั้นจากข้อบกพร่องดังกล่าว Rogers and Shoemaker (1971) อ้างโดย อภิรดี (2531 : 8) ได้เสนอความคิดเห็นหรือทฤษฎีใหม่ เป็นกระบวนการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม (Innovation Decision Process) โดยแบ่งขั้นตอนออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นความรู้ (Knowledge) เป็นขั้นที่บุคคลได้รู้จักนวัตกรรมเป็นครั้งแรก
2. ขั้นชักชวน (Persuasion) เป็นขั้นที่บุคคลรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อนวัตกรรมนั้น

3. **ขั้นตัดสินใจ (Decision)** เป็นขั้นที่บุคคลจะต้องตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม รวมถึงการทดลองนำไปปฏิบัติด้วย

4. **ขั้นยืนยัน (Confirmation)** เป็นขั้นที่บุคคลจะแสวงหาแรงเสริมเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ

ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับแนวความคิดใหม่ มีอยู่หลายประการ (ดิเรก, 2527 : 57-61) คือ

1. ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสภาวะการณโดยทั่วไป ได้แก่

1.1 สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์

1.1.1 สภาพทางเศรษฐกิจ เกษตรกรที่มีปัจจัยการผลิตมากกว่า มีแนวโน้มที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ได้ง่ายกว่าและเร็วกว่าเกษตรกรที่มีปัจจัยการผลิตน้อยกว่า

1.1.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม มวลชนที่อยู่ในชุมชนหรือสังคมที่รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเก่า ๆ อย่างเคร่งครัดมากกว่า มีลักษณะการแบ่งชนชั้นทางสังคมอย่างเด่นชัดกว่า มีลักษณะการทำงานเพื่อส่วนรวมน้อยกว่า มีค่านิยมและความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการนำการเปลี่ยนแปลงมากกว่า มีผลทำให้เกิดการยอมรับการนำการเปลี่ยนแปลงที่ช้าลง และยอมรับในปริมาณที่น้อยกว่า

1.1.3 สภาพทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่สามารถติดต่อกับท้องถิ่น ๆ โดยเฉพาะท้องที่ที่เจริญทางด้านเทคโนโลยีได้มากกว่า หรือเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตมากกว่า จะมีผลให้เกิดแนวโน้มในการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เร็วกว่า และในปริมาณที่มากกว่า

1.2 สมรรถภาพในการดำเนินงานของสถาบันที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันสินเชื่อเพื่อการเกษตร สถาบันวิจัยและส่งเสริมการเกษตร สถาบันจัดการเกี่ยวกับการตลาด สถาบันที่ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน สถาบันที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เป็นต้น สถาบันเหล่านี้ถ้ามีประสิทธิภาพในการดำเนินการที่ให้ประโยชน์แก่บุคคลเป้าหมาย ก็จะเป็นการทำให้การยอมรับการนำการเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้เร็วและง่ายขึ้น

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่

2.1 บุคคลเป้าหมาย หรือผู้รับการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานของเกษตรกรเอง เป็นส่วนที่สำคัญในการที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่ง ได้แก่

2.1.1 พื้นฐานทางสังคม พบว่า เพศหญิงยอมรับการเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าเพศชาย กลุ่มที่มีระดับการศึกษาและประสบการณ์ที่สูงกว่า มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมากกว่าจะยอมรับเร็วกว่าผู้ที่สิ่งเหล่านี้น้อยกว่า และกลุ่มคนที่อยู่ในวัยรุ่นยอมรับเร็วที่สุดและช้าลงไปตามลำดับเมื่อมีอายุมากขึ้น

2.1.2 พื้นฐานทางเศรษฐกิจ เกษตรกรที่มีกรรมสิทธิ์ต่อครองที่ดินจำนวนมาก มีรายได้มากกว่า มีทรัพยากรที่จำเป็นในการผลิตมากกว่า มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการผลิตมากกว่า จะมีแนวโน้มที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงเร็วกว่า และมากกว่าเกษตรกรที่มีน้อยกว่า

2.1.3 พื้นฐานในการติดต่อสื่อสารของเกษตรกร ประสิทธิภาพในการอ่าน การฟัง การพูด การเขียน รวมทั้งความคิดที่มีเหตุและผล เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

2.1.4 พื้นฐานในเรื่องอื่น ๆ เกษตรกรที่มีแรงจูงใจ มีความพร้อมทางด้านจิตใจ มีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและต่อเทคโนโลยีที่นำมาเพื่อการเปลี่ยนแปลง จะมีแนวโน้มที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าและรวดเร็วกว่า

2.2 ปัจจัยที่เนื่องมาจากนวัตกรรม หรือเทคโนโลยีที่จะนำไปเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ

2.2.1 ต้นทุนและกำไร เทคโนโลยีลงทุนน้อยที่สุด กำไรมากที่สุด การยอมรับจะสูงกว่า และเร็วกว่า

2.2.2 ความสอดคล้องและเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของคนในชุมชน และความเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วย

2.2.3 สามารถปฏิบัติได้และเข้าใจได้ง่าย ไม่เป็นเรื่องที่ยุ่งยากสลับซับซ้อน ไม่ยุ่งยากแก่ที่ยุ่งยากจนเกินไป

2.2.4 สามารถปฏิบัติได้ผลมาแล้ว จะมีการปฏิบัติตามหรือยอมรับได้ง่ายและเร็วกว่า

2.2.5 แบ่งแยกเป็นขั้นตอนหรือแยกเป็นเรื่อง ๆ ได้

2.2.6 ใช้เวลาน้อยหรือประหยัดเวลา

2.2.7 เป็นการตัดสินใจของกลุ่ม

2.3 ผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่จะต้องมีอุดมการณ์ในการทำงาน สร้างความไว้วางใจเป็นที่ยอมรับของเกษตรกร มีความสามารถในการถ่ายทอดและรับข่าวสาร และที่สำคัญจะต้องมีความเชื่อมั่นในเทคโนโลยีที่จะนำไปเปลี่ยนแปลงมีความรู้ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีนั้น ๆ และมีทัศนคติที่ต่อบุคคลเป้าหมาย

จากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับแนวความคิดใหม่ที่กำลังกล่าวมานี้ ถ้ามีครบมากที่สุดการยอมรับแนวความคิดใหม่หรือนวัตกรรมของ เกษตรกรจะเกิดขึ้นได้เร็วและมีปริมาณที่มากกว่า

แนวความคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน

เส้นที่ (2536 : 199) ได้ทำการศึกษาลักษณะของป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า ป่าชุมชน หมายถึง

1. พื้นที่ป่าชาวบ้านอาศัยและทำมาหากินอยู่ ในการนี้ทำให้ชาวบ้านรู้สึกผูกพันในทรัพยากรป่า
2. เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านเลือกเพื่อใช้ประโยชน์ โดยไม่ได้ครอบครองพื้นที่ป่าทั้งหมดแต่ได้เลือกใช้ตามความจำเป็นของชุมชน
3. เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถจำแนกชนิดและขนาดของพื้นที่ได้

สภาพการพึงพิงใช้พื้นที่ป่าไม้ของชุมชนจะมีลักษณะแตกต่างกันตามความจำเป็นในการพึ่งพาป่า (โกมล, 2534 : 6) ทำให้สามารถที่จะแบ่งรูปแบบของป่าชุมชนออกได้เป็น 2 รูปแบบคือ

1. ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม เป็นป่าชุมชนที่ประชาชนได้รักษาพื้นที่ป่าไว้โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1.1 ป่าอนุรักษ์เพื่อประกอบพิธีกรรมตามประเพณี
กรรุมตามความเชื่อของชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ
โดยไม่มีการทำลาย

เป็นการกำหนดป่าเพื่อพิธี
ป่าประเภทนี้จะถูกรักษาไว้

1.2 ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร เป็นป่าที่ชุมชนร่วมกันกำหนดหวงห้ามมิให้มีการบุกเบิก เพื่อเป็นการรักษาต้นน้ำลำธาร เป็นการรักษาป่าเพื่อเป็นแหล่งซับน้ำให้กับพื้นที่นา หรือพื้นที่ประกอบเกษตรกรรมอื่น ๆ หรือเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน ที่จะชะล้างทรายเข้าสู่พื้นที่นา

1.3 ป่าอนุรักษ์ไว้เป็นเขตอภัยทาน เป็นป่าที่ชุมชนร่วมกันกำหนดให้เป็นเขตสำนักสงฆ์ หรือเขตอภัยทาน เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม และศูนย์ศึกษาดูงาน เป็นพื้นที่ซึ่งห้ามล่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่มีการตัดต้นไม้ รักษาต้นไม้ไว้เพื่อความร่มรื่นและเป็นที่พักพิงของสัตว์และมนุษย์ทางด้านจิตใจ

1.4 ป่าอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นพื้นที่พักผ่อน โดยเน้นการรักษาสภาพป่าไว้ตามสภาพธรรมชาติ ป่าเหล่านี้จะมีจุดสนใจ เช่น ถ้ำ น้ำตก ได้ถูกรักษาไว้เพื่อเป็นของกลางที่ทุกคนในชุมชนได้เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจ

1.5 ป่าอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นแหล่งอาหาร และใช้สอยอื่น ๆ เป็นพื้นที่ที่รักษาไว้เพื่อการเก็บหาอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ ผลไม้ ยาสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งบางครั้งยังเป็นแหล่งเสริมรายได้เพิ่มให้กับชุมชนอีกด้วย

2. ป่าชุมชนแบบพัฒนา เป็นผลอันเกิดขึ้นมาจากการส่งเสริมให้สร้างป่าชุมชนขึ้นสำหรับหมู่บ้านเพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรที่ชาวบ้านจะพึ่งพาอาศัยได้ เนื่องจากขาดแคลนแหล่งป่าไม้หรือแหล่งป่าไม้เดิมที่มีอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมไม่สามารถที่จะอำนวยความสะดวกให้ได้ ป่าชุมชนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่มีรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ป่าชุมชนเพื่อการใช้สอย เป็นป่าที่ได้รับการสร้างขึ้นในบริเวณที่ดินประเภทต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ที่สาธารณะ ที่สองข้างทาง ที่อ่างเก็บน้ำ เพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ฝืน ถ่าน และเพื่อการซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างที่ไม่ใหญ่โต ซึ่งการดำเนินการตัดฟันไม้ไว้ใช้สอยมักต้องขออนุญาตจากองค์กรภายในชุมชนก่อน

2.2 ป่าโรงเรียน เป็นการปลูกป่าขึ้นในบริเวณโรงเรียน หรืออนุรักษ์ไว้เพื่อการศึกษาทางด้านการเกษตร การใช้ผลประโยชน์จากต้นไม้เพื่อเป็นอาหารกลางวันสำหรับเด็กยากจนในโรงเรียน

2.3 ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ เป็นป่าที่ชาวบ้านกันขอบเขตไว้สำหรับใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์หรืออาจจะใช้สอยเพื่อประโยชน์อื่น ๆ ด้วย

2.4 การจัดป่าของชาติให้เป็นป่าชุมชน โดยกันพื้นที่ป่าที่ไม่ติดกับเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สำหรับเป็นป่าชุมชน โดยให้องค์กรของชุมชนเป็นผู้ดูแล

โครงการพัฒนาป่าชุมชน

พรชูลี (2534 : 452) กล่าวไว้ว่า โครงการพัฒนาป่าชุมชนเป็นโครงการหนึ่งของการส่งเสริมกิจกรรมด้านป่าไม้ อันสืบเนื่องมาจากปัญหาการขาดแคลนไม้ใช้สอยของประชาชนในท้องถิ่นชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งไม้สำหรับทำฟืน ถ่านและเพื่อการใช้สอยในครัวเรือน วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อให้ราษฎรในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่าเพื่อเพิ่มเนื้อที่ป่าไม้ของประเทศ เป็นแหล่งผลิตไม้สำหรับใช้สอยในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ราษฎรได้เรียนรู้ถึงปัญหาและหาแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งองค์กรของรัฐจะเป็นเพียงผู้ชี้แนะและให้การสนับสนุน รวมทั้งสร้างจิตสำนึกให้แก่ราษฎรเพื่อให้เข้าใจถึงความจำเป็นในการปลูก บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ดังนั้นการพัฒนาป่าชุมชน จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิด 4 ประการ คือ

1. แนวความคิดทางด้านระบบนิเวศน์

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิต คือ คน ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งไม่มีชีวิตซึ่งประกอบเป็นระบบนิเวศน์อยู่ภายใต้การโยงโยงของระบบเชื่อมโยงต่าง ๆ ที่สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศน์ มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงและอาศัยอยู่ในระบบนิเวศน์จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบนิเวศน์ อย่างไรก็ตามโดยที่พฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดจากระบบสังคมของมนุษย์ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสมดุลของระบบนิเวศน์ การจัดการที่มุ่งหวังให้เกิดสมดุลของระบบนิเวศน์จึงมุ่งถึงการที่จะทำให้มนุษย์สามารถอาศัยและพึ่งพิงกับระบบนิเวศน์ได้ โดยไม่มีการทำลาย

2. แนวความคิดของการพัฒนาชนบท

กิจกรรมทางด้านป่าไม้ เป็นกิจกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในชนบท เนื่องจากแหล่งป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนได้พึ่งพิงในลักษณะต่าง ๆ เช่น เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ไม้ใช้สอย เป็นศูนย์รวมจากจิตใจอันเกิดจากความเชื่อและประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

ราษฎรผู้อาศัยอยู่ในชนบทได้มีการดำรงชีวิต และมีวิธีการรักษาแหล่งป่าไม้แตกต่างกันออกไปตามประโยชน์ที่ได้รับจากป่า กิจกรรมของป่าไม้จึงเป็นกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีพของราษฎรในชนบท สมควรที่จะถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ในการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนชนบทอยู่รอดและพัฒนาตนเองได้

3. แนวความคิดของการกระจายอำนาจ

เป็นแนวความคิดในการกระจายอำนาจด้านการดูแลรักษาป่าไม้จากที่เคยดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐให้กลายเป็นการร่วมกันดูแลรักษาป่าไม้โดยราษฎรในชุมชน เพื่อให้เกิดการร่วมมือในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถอำนวยความสะดวกประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้พื้นที่ป่า ไม้โดยตรงมากขึ้น และเน้นการกระจายงานให้หน่วยงานในภูมิภาคให้สามารถที่จะให้การบริการแก่ราษฎรได้ตรงกับความต้องการมากขึ้น

4. แนวความคิดทางด้านการใช้ประโยชน์

ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ออกงายได้ สามารถได้รับการจัดการให้มีผลประโยชน์ต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เนื่องจากป่าเป็นแหล่งของทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น ป่าใช้สอย แหล่งซึมน้ำ การพักผ่อนหย่อนใจ เป็นศูนย์รวมและควบคุมสมดุลธรรมชาติระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ภายใต้การจัดการที่เหมาะสม ป่าสามารถให้ประโยชน์หลาย ๆ อย่างในลักษณะเอเนกประสงค์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งป่าไม้

จากความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับชุมชนนี้เอง ที่ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องป่าชุมชนเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกระหว่างการผลิตในภาคเกษตร กับการดูแลฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและการส่งเสริมศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ

ได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการยอมรับ ซึ่งประกอบด้วย

อายุ จากการศึกษาของ ประดิษฐ์ (2528) เรื่องการศึกษาการยอมรับการทำนา
ของเกษตรกรบ้านกุดแก้ว ตำบลอนมตแดง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
ที่ผล อายุมีความสัมพันธ์กับการยอมรับการทำนาปรังของเกษตรกร ส่วนสมใจ (2526 : 160)

ได้ศึกษาดังปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับใหม่ของชาวภาคใต้ : ศึกษากรณีจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ระดับอายุมีความสัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ เช่นเดียวกับบลองกรณ์ (2534 : 99) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ของชาวบ้าน ในหมู่บ้านเทคโนโลยี ศึกษาโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบท ในหมู่บ้านเทคโนโลยีของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ และสมภาพ (2523 : 90) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ-ไม่ยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรในเขตโครงการปฏิบัติการพัฒนาสังคม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างอายุกับระดับคะแนนในการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตร ในขณะที่เพลินพร (2533 : 98) ซึ่งทำการศึกษารื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำบริเวณ ในหมู่บ้าน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมและไม่ได้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของประชาชนแต่อย่างใด

ระดับการศึกษา บุลศักดิ์ (2528 : 68) ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับการทำนาหว่านน้ำตามแผนใหม่ของเกษตรกรผู้นำจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า ระดับการศึกษาของเกษตรกรผู้นำมีความสัมพันธ์กับอัตราการยอมรับการทำนาหว่านน้ำตามแผนใหม่ ในทำนองเดียวกัน สายหยุด (2527 : 106) ที่ศึกษาเรื่องการยอมรับการทำไร่ นา โดยวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในเขตโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่สา ที่อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรที่มีการศึกษาต่างกันจะมีการยอมรับพันธุ์พืชส่งเสริม การปรับปรุงดินโดยการใช้น้ำย การใช้น้ำยาฆ่าแมลงป้องกันและกำจัดศัตรูพืช และการปฏิบัติการเกษตรแตกต่างกัน ส่วนสุนทร (2536 : 110) ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตมะม่วงของเกษตรกรจังหวัดสิงห์บุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีชมรมไม้ผลสิงห์บุรี ปีพุทธศักราช 2534 พบว่า เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันจะมีการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตมะม่วงแตกต่างกัน นอกจากนี้อำนาจศาสตร์ (2528 : 66) ได้ทำการศึกษารื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของชาวไทยภูเขาเผ่าแม้ว หมู่ที่ 19 บ้านป่ากลาง ตำบลศิลาแลง อำเภอป่า จังหวัดน่าน พบว่า หัวหน้าครอบครัวที่มีระดับการศึกษาสูงจะยอมรับนวัตกรรมมากกว่าหัวหน้าครอบครัวที่มีระดับการศึกษาต่ำ ซึ่งขัดแย้งกับอวอร์ด (2529) ที่ศึกษาเรื่องการยอมรับและการแพร่กระจายเทคโนโลยีการเลี้ยงผึ้งของผู้เลี้ยงผึ้ง ในจังหวัดเชียงราย แพร่ ลำปาง เชียงใหม่ และลำพูน พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา กับระดับคะแนนการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงผึ้ง

รายได้ ธนิตดา (2536 : 106) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรต่อโครงการการเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองในหมู่บ้านชนบท โดยการให้วัดขึ้นป้องกันโรค จังหวัดมหาสารคาม พบว่า เกษตรกรที่มีระดับรายได้แตกต่างกัน มีการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองแตกต่างกัน สำหรับเฉลิมชนม์ (2538 : 92) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีในการผลิตสุกรแม่พันธุ์ของบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า รายได้รวมจากการเลี้ยงสุกรมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการยอมรับเทคโนโลยีในการผลิตสุกรแม่พันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับแสงอรุณ (2537 : 83) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้สารจากสะเดาควควบคุมแมลงศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการใช้สารจากสะเดาควควบคุมแมลงศัตรูพืช ตรงกันข้ามกับวัลลภา (2525) ที่ศึกษาเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรรายได้น้อยของจังหวัดลำปาง และสกลนคร : เน้นหนักกันต่อที่เป็นวิทย์และสิ่งตีพิมพ์ พบว่า รายได้ของเกษตรกรทั้งสองจังหวัด ไม่ทำให้เกิดความแตกต่างในการยอมรับเทคโนโลยีเกษตรจากแหล่งต้นตอที่ต่างกันเลย และจรัส (2539 : 55) ที่ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงสุกรขุนในจังหวัดน่าน พบว่า รายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกร

ขนาดพื้นที่ถือครอง จากการศึกษาของวิริยะ (2526 : 112) เรื่องการศึกษากการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงปลาน้ำจืดของสมาชิกโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาน้ำจืด (รพช.) จังหวัดหนองคาย พบว่า สมาชิกที่มีพื้นที่ถือครองทำการเลี้ยงปลาน้ำจืดมากจะยอมรับความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการเลี้ยงปลาน้ำจืดในทางทฤษฎีและปฏิบัติจากการฝึกอบรมมากกว่าสมาชิกที่มีพื้นที่ถือครองทำการเลี้ยงปลาน้ำจืดน้อย เช่นเดียวกับสุภาวัลย์ (2533 : 76) ที่ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงสุกรขุนของเกษตรกร ผู้เลี้ยงสุกรขุนในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรขุนที่มีขนาดฟาร์มแตกต่างกันยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงสุกรขุนแตกต่างกัน และสุนทร (2536 : 110) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตมะม่วงของเกษตรกรจังหวัดสิงห์บุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีชมรมไม้ผลสิงห์บุรี ปีพุทธศักราช 2534 พบว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกมะม่วงแตกต่างกันจะยอมรับเทคโนโลยีการผลิตมะม่วงแตกต่างกัน นอกจากนี้

สิริรัตน์ (2532 : 78) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและไม่ยอมรับนวัตกรรมของชาวนา : ศึกษากรณีจังหวัดปัตตานี พบว่า ขนาดที่นามีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมของชาวนา ตรงกันข้ามกับสุวรรณี (2528 : 86) ที่ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีทางการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ขนาดของฟาร์มไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีทางการเกษตร โดยส่วนรวมของเกษตรกร

การได้รับข่าวสาร เพลินพร (2533 : 100) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการการมีสิ่งแวดล้อมร่วมของชุมชนในการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำบริเวณบ้านโคกในหมู่บ้าน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า การรับข่าวสารเกี่ยวกับน้ำดื่มมีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนสิริรัตน์ (2532 : 79) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับและไม่ยอมรับนวัตกรรมของชาวนา : ศึกษากรณีจังหวัดปัตตานี พบว่า การติดตามข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมของชาวนา และสมใจ (2526 : 152) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับของใหม่ของชาวนาภาคใต้ : ศึกษากรณีจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ลักษณะติดตามข่าวสารของชาวนา (หมู่บ้านที่ 1, 2 ตำบลหนองหาด อำเภอชะอวด และชาวนาหมู่บ้านที่ 2 ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร) มีความสัมพันธ์กับการยอมรับของใหม่ทั้งประเภทเครื่องจักรใหม่ ประเภทปุ๋ยเคมีและข้าวพันธุ์ปรับปรุงใหม่ ในขณะที่เวกเตอร์บลัดคัต (2528 : 69) ได้ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับการทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ของเกษตรกรผู้นำจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า การได้รับข่าวสารของเกษตรกรผู้นำมีความสัมพันธ์กับอัตราการยอมรับการทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ ซึ่งขัดแย้งกับบอลงกรณ์ (2534 : 99) ที่ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ของชาวนาในหมู่บ้านเทคโนโลยี ศึกษาโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบท ในหมู่บ้านเทคโนโลยีของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน พบว่า พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนคือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีใหม่

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ สุพนัง (2533 : 117) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการยอมรับการทำและการใช้ปุ๋ยหมักของเกษตรกรในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร พบว่า เกษตรกรที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่แตกต่างกันมีการยอมรับการใช้ปุ๋ยหมักแตกต่างกัน สำหรับอำนาจศาสตร์ (2528 : 67) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม

ของชาวไทยภูเขาเผ่าแม้ว หมู่ที่ 19 บ้านป่ากลาง ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน พบว่า หัวหน้าครอบครัวแม้วที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลบ่อยครั้ง จะยอมรับนวัตกรรมมากกว่าหัวหน้าครอบครัวแม้วที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไม่บ่อยครั้ง ส่วนสุวัฒนา (2524) ที่ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ตามโครงการสาธิตนาครั้งที่ 2 ของเกษตรกรในท้องที่แขวงคันทายาว เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร พบว่า เกษตรกรที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จะยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่แตกต่างกับเกษตรกรที่ไม่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และสมภพ (2523 : 90) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ-ไม่ยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกร ในเขตโครงการปฏิบัติการพัฒนาสังคมอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า มีค่าความแตกต่างกันของความถี่ในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ กับระดับคะแนนในการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตร ในขณะที่แสงอรุณ (2537 : 87) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้สารจากสะเดาควบคุมแมลงศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการใช้สารจากสะเดาควบคุมแมลงศัตรูพืช

ประสบการณ์ในการฝึกอบรม จากการศึกษาของวิทัศน์ (2534 : 65) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับงานส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้าของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การได้รับการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กับการยอมรับงานส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้าของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ในขณะที่เลอภพ (2536 : 59) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับคำแนะนำวิธีการปฏิบัติการปลูกกาแฟอาราบิก้า ของชาวเขาเผ่าม้งในจังหวัดเชียงใหม่ : กรณีศึกษาหมู่บ้านขุนช่างเคี่ยน และหมู่บ้านเม่นเงาะ พบว่า การได้รับการฝึกอบรมไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการยอมรับคำแนะนำวิธีการปฏิบัติการปลูกกาแฟอาราบิก้า

ลักษณะการเป็นผู้นำ เฉลิมชนม์ (2538 : 92) ได้ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีในการผลิตสุกเกอร์แม่พันธุ์ของบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ลักษณะการเป็นผู้นำของเกษตรกร มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการยอมรับเทคโนโลยีในการผลิตสุกเกอร์แม่พันธุ์ ซึ่งขัดแย้งกับดุษฎีเดชา (2536 : 58) ที่ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มยุวเกษตรกรในจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ลักษณะความเป็นผู้นำของสมาชิกกลุ่มไม่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มยุวเกษตรกรในจังหวัดปราจีนบุรี

จากการศึกษาแนวความคิดต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาวิจัยดังนี้

การกำหนดตัวแปรตามที่ใช้ในการวิจัย คือ การยอมรับการปลูกป่าชุมชนใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การเตรียมพื้นที่ การปลูกต้นไม้ และการบำรุงดูแลรักษา

การกำหนดตัวแปรอิสระหรือ กำหนดปัจจัยที่เห็นว่าจะมีผลต่อระดับการยอมรับการปลูกป่าชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครอง การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางด้านป่าไม้ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ประสบการณ์ในการฝึกอบรม และลักษณะการเป็นผู้นำ